

CURIOSITATS DE CATALUNYA

(setmanal)

Redacció i Administració:

Barcelona. - Riera Alta, 61

P R E U :

Número corrent	20 cèntims.
Número atrassat	30 »
Subscripció anual	10 pessetes.

S U M A R I

Santa Eulàlia, Patrona de Barcelona, pàgina 2. — L'Exposició de Programes de Carnaval vuitcentista, pàgina 7. — Folklore de la pagesia, pàgina 9. — Barbarà, pàgina 13. — El rossinyol, pàgina 17. — Fr. Josep Sadoc i Alemany, pàg. 18. — Nostra premsa, pàgina 20. — Oda pura, pàg. 21. — Les Carasses als orgues d'església, pàg. 22. — Endevinalles, pàg. 29. — El Montseny, pàg. 30.

UAB

Biblioteca de Comunicació
i Història General

SANTES DE CATALUNYA

Santa Eulàlia, Patrona de Barcelona

QUANT a la data o any en què nasqué Santa Eulàlia de Barcelona —alguns la confonen amb Santa Eulàlia de Mèrida—, no hi ha cap font directa per a esbrinar-ho; depèn de l'edat que tingués quan patí el martiri, deduint-se que va néixer a les darreries del se-

gle III. Renallo, que va escriure la vida d'aquesta illustre heroïna, i els PP. Bolandos asseguren que fou l'any 289 de l'Era cristiana.

Tres llocs són els que pretenen ésser el bressol de Santa Eulàlia: Sarrià, Santa Eulàlia de Provençana i Santa Eulàlia de Vilapiscina, tots tres gairebé equidistants.

Santa Eulàlia de Barcelona. - Lletra inicial de la Missa de Santa Eulàlia, miniaturada al missal que el bisbe Sr. Joan Armengol, benedictí, donà a sa Església de Barcelona en el segle xv.

Existeix a l'Arxiu de la Seu.

del centre de l'antiga ciutat de Barcelona. Quasi tots els historiadors s'inclinen per Sarrià.

La Divina Providència des de l'eternitat havia escollit a Eulàlia per a confessora de Crist.

Dacià, enviat pels emperadors romans, arribà a Barcelona i manà a llurs habitants que donessin culte als ídols. Al saber-ho la nostra Santa, resolgué donar públic testimoni del seu amor a Jesucrist.

Una nit, mentre dormien els seus pares, plena d'una fortalesa superior a quants perills poguessin presentar-se-li, sola i sense companyia de ningú, s'encamina a la ciutat de Barcelona, expontàniament, segons diu Sant Eulogi, malgrat no ésser cercada com a cristiana.

Es presenta a Dacià, i l'increpa, l'amenaça, el reprèn per la seva tirania, i proclama en veu alta que no hi ha

altre Déu que Jesucrist. Aleshores manà que l'assotessin cruelment i després, posada al turment, Eulàlia prega pels seus botxins, mentre aquests esqueixen les seves carns.

El president ordena la retirin del turment, donant, segons un manuscrit que es conserva a la Catedral de Barcelona, ordre secreta als seus ministres per a què procuressin amb afalacs dissuadir-la de la seva resolució de no sacrificar als ídols. Tot fou inútil. Per fi ordenà que fos lligada de mans i peus a una creu en forma d'aspa, nua de tota vestimenta, fins a ésser consumit aquest cos virginal per les aus carnívores; els ulls profans no veieren la nuesa de la verge, puix Déu l'abrigallà amb un mantell de neu com a vel de nuviatge. Un martirologi del segle VII, fa commemoració d'aquest fet, al dia 12 de febrer de l'any 304.

Tres dies després els cristians pogueren emportar-se el bell cos de la Santa, enterrant-lo dignament en un sepulcre al lloc que més tard fou església de Santa Maria de les Arenes, i avui, Santa Maria del Mar. Trobant-se present Sant Fèlix en aquest acte, i manifestant amb paraules el seu desig de sofrir per Crist, Eulàlia va somriure i llavors començaren a cantar lloances a Déu Nostre Senyor.

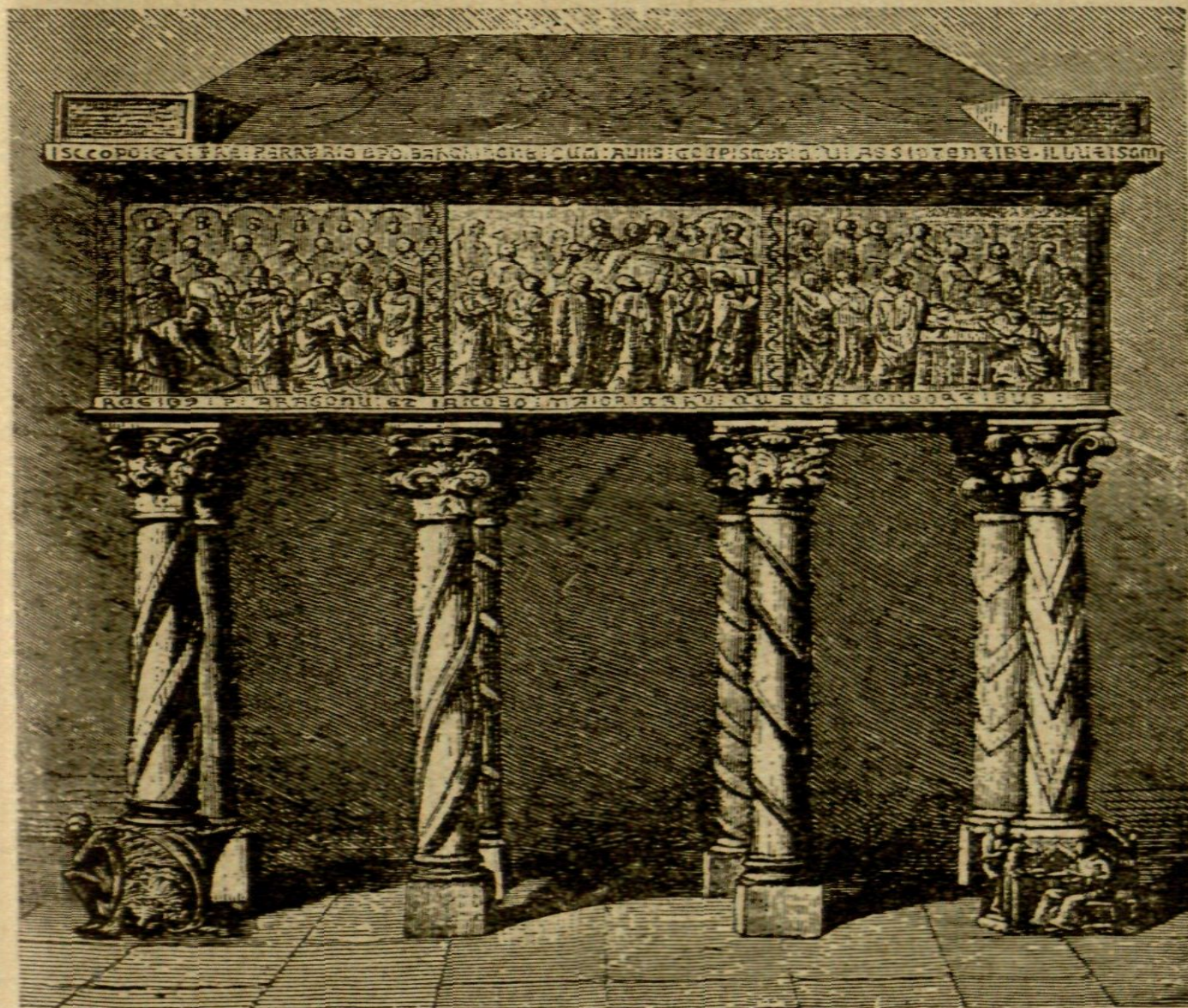
Passà temps, vingué la invasió sarraïna, i el rastre d'on estava dipositat el cos sant, s'era esvaït del tot, però a les darreries del segle IX, el bisbe de Barcelona, Frodoï, enamorat de la Santa, anà en recerca del sepulcre de la verge barcelonina.

Aconseguí saber que es trobava a l'església de Santa Maria de les Arenes, prop la mar. Per fi fou trobat el sepulcre preciós, i el venerable bisbe ordenà que fos portat, amb honor i assistència de totes les classes socials, a la catedral per a dipositar-lo allí. Aquest primer trasllat es festeja anualment el 23 d'octubre, data del gloriós esdeveniment, ocorregut l'any 877.

Passaren anys, i consta que el cos de la Santa es guardava en 1058 a la Catedral. Amb motiu de l'ampliació o nova edificació de la Seu barcelonina, començada en 1298, varen estar les sagrades relíquies, des de 1337 fins 1339 a la sagristia del dit temple, en el qual es laborà la meravella de la cripta, artístic, sumptuós i monumental reliquiari, destinat a hostatjar el cos de la verge i màrtir

Santa Eulàlia, sota l'altar major de la Seu de Barcelona. Jaume Fabré fou l'arquitecte de la susdita capella subterrània, segons fa constar el nostre dilecte amic Mossèn Josep Mas, prev., en "Guía-Itinerario de la Catedral de Barcelona".

Enllestida del tot l'esmentada cripta, tingué efecte el

Sepulcre de Santa Eulàlia (segle XIV).

segon trasllat a 9 de juliol de 1339, amb solemnitat tal vegada no mai vista, del cos sant de Santa Eulàlia, i assistint-hi, refereix Diago, els reis d'Aragó, Pere IV i la seva muller la reina; el rei de Mallorca, don Jaume i la reina, la seva esposa, i la reina d'Aragó, donya Elisenda de Montcada, vídua de don Jaume II, els infants, fills i germans dels reis, el cardenal legat del Papa, don Anad, arquebisbe de Tarragona, bisbes, abats i consellers. El cos sant de Santa Eulàlia fou portat en processó des de la

Catedral a Santa Maria del Mar, i collocaren el taüd que contenia el cos de la verge sobre l'altar major. Es celebrà una festa brillantíssima, i després, amb igual cerimònia, es retornà la santa despulla a la Catedral, dipositant-la en la cripta on encara es guarda.

Darrera el sepulcre de la Santa hi ha una làpida de marbre amb una bella inscripció.

Una tradició popular barcelonesa ens conta que la crucifixió de l'heroica donzelleta havia tingut lloc al peu de la via romana; el fonament d'aquesta tradició és pres d'una estela o pedró dret en el mateix indret i coronat per una creu. Degut a l'existència d'aquest pedró, va derivar-se el nom de Plaça del Pedró.

Ens plau inserir els Goigs que, dedicats a Santa Eulàlia, es canten a la Plaça del Pedró:

**GOIGS DE
DE BARCELONA
QUE ES CANTEN EN
DE LA PLAÇA**

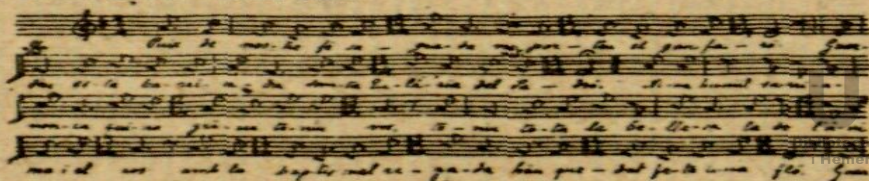
*Lletre de Mn. Fortia
Sala, Prov.*

Puix de nostra fe sagrada
vos porteu al ganfaró:
*Guardeu esta barriada,
Santa Eulària del Pedró.*

Nina humil sarrianaa,
quina gràcia teniu vos!
teniu tota la bellesa,
la de l'ànima i del cos;
amb la baptismal regada
heu quedat feta una flòr.
Molts vergers se enjoyarien
de l'aroma sent que feu;
mes, oh, no, que us trobarien
els perseguidors de Déu.
— Això rai! — feu a l'animad:
— llur astúcia no em fe no!
Ja deixeu la llar paterna,
i voleu vers Dacià
que de veure'us s'enlluerna,
i més quan us sent parlà.
Oh, com bull en sa mirada
l'odi per la Religió!

V. Diffusa est gràtia in labiis tuis.

OREMUS
*Deus, qui nos martyris beatæ Eulaliæ Virginis et Martyris tuæ sollemnitate lætificas: concede propitiis;
ut gloriosissimis ejusdem mēritis, et terrēna nobis proficiant, et cælestia desiderata præstent.*
Per Christum Dominum nostrum. Amen.

(Amb aprobació eclesiàstica)

**STA EULÀRIA
CELONA
EL SEU MONUMENT
DEL PEDRÓ**

*Música de Mn. Joan
Ramon, Prov.*

Turments plouen damunt vostre,
ai l'un fort, l'altre crudel;
cap no us fa fugir del rostre
aquell dolç somris de cel.
Una fe tan ben probada,
pela dolents quina lligó!

A sufrir l'últim martiri
aneu fora la ciutat,
tot deixant elor de lliuri
per la via on heu passat.
De la creu tan sospirada
ja veieu la resplendó.

Quan mostreu més fortalesa,
i el tià devé confús,
i la vostra ànima encesa
més sospira per Jesús,
un colom alça volada
cel amunt. ¡Quina visió!

En aquesta terra santa
que amb sang vostra haved regat
un pedró devot hi planta
la fe humil d'aquest veinat;
així queda refermada
una vella tradició.

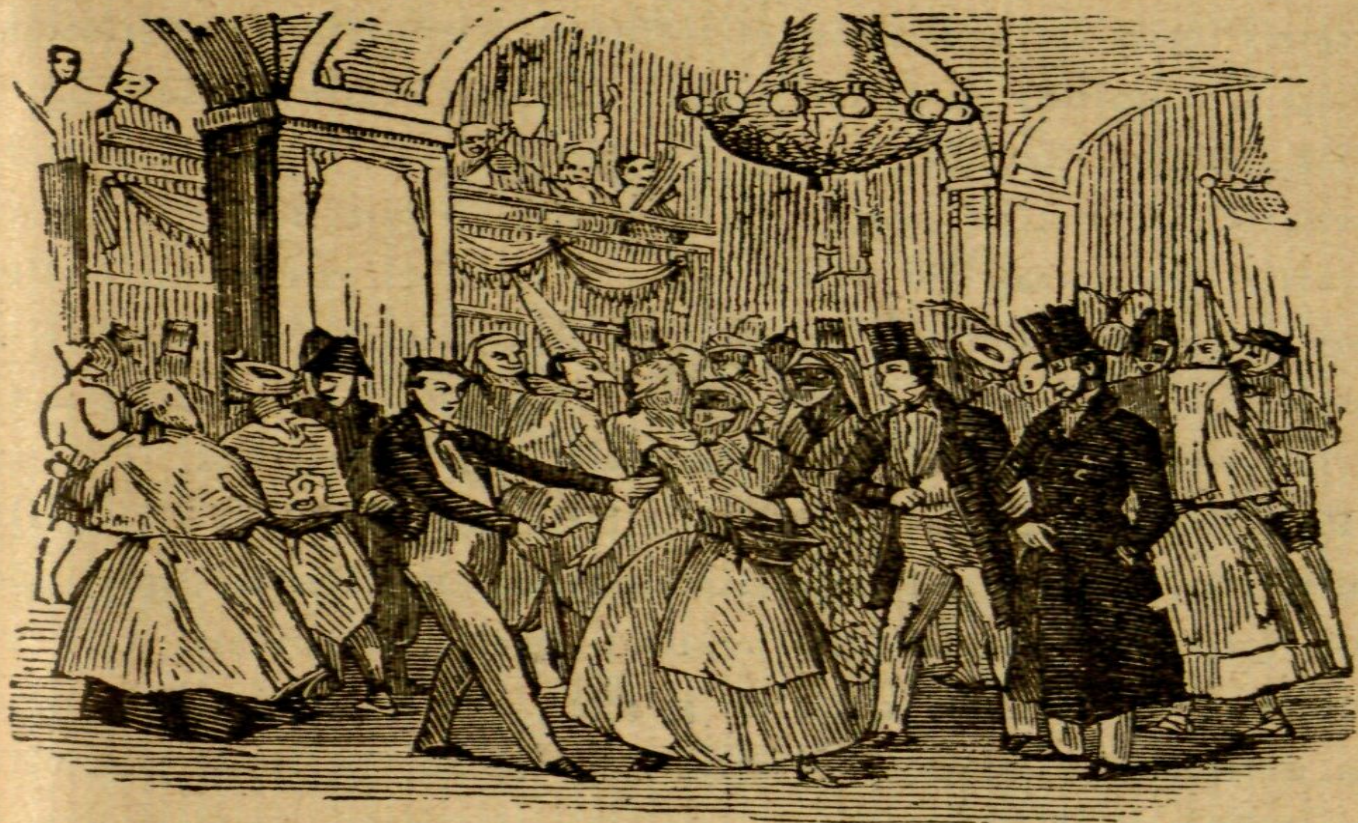
Ja es tornà aquell homenatge
un artístic monument.
¡Que hi escau la vostra imatge
quan la besa el sol naixent,
i contempla la gentada
que hi transita de debò!

De Sant Llutz en la capella
se us feu culte solemni,
culte que ara treu poncella
en aquest nou festival.
Com llavors, la maltempada
esvaiu de l'horitzó:

D'eixa font que al peu us brolla
deu'nos aigua de salut
i la gràcia que adolla
l'esperit més abatut;
no ens negueu mai la mirada
de la vostra protecció:

Donzelleta benamada
que escolteu nostra cançó:
*Guardeu esta barriada,
Santa Eulària del Pedró.*

R. Propterea benedixit te Deus in æternum.

(Gravat d'època).

Ball de la Patacada.

L'Exposició de Programes de Carnaval vuitcentista

El dia 9 de febrer, tingué lloc la inauguració d'aquesta Exposició feta per l'Agrupació Excursionista "Perla", en el seu estatge social de Barcelona (Gràcia), carrer de Sèneca, 13, pral.

Amb motiu de la inauguració de l'esmentada Exposició, donà una conferència el conegut folklorista senyor Joan Amades, qui tractà de "El carnestoltes vuitcentista a Barcelona", palesant un estudi molt complet d'aquest tema. El selecte auditori que emplenava el local de la susdita entitat, premià el conferenciant amb un aplaudiment unà-

nime. Farem esment, entre altres que no recordem, dels senyors que amb fervor escoltaren l'erudita conferència: Josep Colominas, Eduard Costa, doctor Ramon Mas, Lluís Millà, Angel Batlle, Ezequiel Martín, J. Prats, Joaquim Alvarez, Pruna, Viñas, a més a més d'un nombre considerable de socis que volgueren donar el merescut relleu que l'acte requeria. També ens és plaent fer constar la presència, que amb llur bellesa honoraven el susdit acte, de les senyores Amades, Llauradó, de Pujol, etc.

Felicitem molt de tot cor a la Secció d'Estudis i Treballs Folklòrics de l'Agrupació Excursionista "Perla", per l'esforç que representa l'Exposició que ressenyem. Les invitacions il·lustrades amb el gravat que també publiquem, són sumament adients a dita Exposició, la qual pot visitar-se fins el 15 de març.

Hí figuren, entre altres firmes, les dels dibuixants vuit-centistes, J. Planas i J. Guasch.

UN GRACIENC.

(Gravat d'època).

El «fandango».

Folklore de la Pagesia

Influència del temps

(Acabament)

Va bé a tots els conreus, segons aquestes distintes expressions populars:

Pluja pel gener,
blat a la sitja,
i vi al celler.

La pluja del gener,
omple la bóta i el graner.

O bé:

La pluja de gener,
omple la tina i el graner.

L'aigua de gener,
omple la pica i el graner.

L'aigua de gener,
omple les bótes i el graner,
i la pica de l'oli també.

Qui rega al gener,
posa l'oli a l'oliver,
el gra al graner,
i la palla al paller.

No hi ha bon gener,
que no deixi les bótes plenes pel febrer.

Ço és, que la terra quedi xopa d'humitat. I aleshores, saó rai!

Si plou al febrê,
tot va bé.

Aigua al febrer,
bona pel sementer.

I especificant els bons efectes de l'aigua en aquest mes, es diu:

Aigua al febrer,
ordi al graner.

Febrer plujós,
ordis en gros.

I, essent així,

El mes de febrer,
treu els ordis del bolquer.

I per la mateixa raó,

Si no plou al febrer,
mal va el graner.

Al març no plou gaire, però no hi fa res:

Aigua de març,
pluja als sembrats.

A l'abril plou, i, si no, convé que plogui.

Per l'abril,
cada gota en val mil.

Pluja d'abril i sol de tardor,
solen fer l'any bo i millor.

Pasqua plujosa,
collita granosa.

Si a l'abril plou,
blat i ordi i sèu de bou.

De manera que creixen els cereals, neix i creix l'herba de les prades i, per tant, la pastura per al bestiar abunda.

D'un abril eixut en degué néixer la dita:

L'abril va deixar morir de set a sa mare.

A l'abril,
aigües mil.

són més problemàtiques en aquest mes que el que
li segueix.

Pel maig,
cada dia un raig.

Pel maig,
raig a raig.

I el dia 13 d'aquest mes plourà... o no plourà.

Per Sant Pere Regalat,
tot eixut o tot mullat.

Els que tenen bona memòria observen que:

Cada gelada de març,
una ploguda al mes de maig.

No és bon maig,
el que no deixa les basses plenes.

Són els darrers moments dels cereals, és l'època de
florir oliveres i vinya, i de brotar tota planta, i
per això es diu:

Pluja de maig,
collita segura.

Encara que hi han parers en contra:

Maig hortolà,
molta palla i poc gra.

Al mes següent no plou gaire, i, si ho fa,

Pel juny,
cada gota com el puny.

Juny plujós,
graner polsós.

I referent a la pluja que pugui caure el dia de Sant
Joan,

Aigua de Sant Joan,
no dóna vi ni pa.

Aigua per Sant Joan,
celler buit i molta fam.

A l'estiu, poca aigua i sense eficàcia:

Pluja d'estiu i flor de bagassa,
aviat es passa.

Juliol sense rosada,
duu la pluja amenaçada.

Si plou el mes d'agost,
no gastis diners en most.

I aquest:

Aigua d'agost,
safrà, mel i most.

Pel setembre, en què sol caure el sementer, la
pluja és esperada; en canvi, si plou el dia 14
d'octubre, ens trobem amb aquesta creença:

Si plou el dia de Santa Bibiana,
plou quaranta dies seguits.

I si això esdevé:

Pluja abans de Nadal,
per mitja pedregada val.

* * *

La pluja entra en infinitat de dites populars, jocs
infantils, oracionetes, etc., d'índole i significa-
ció distinta, de les quals en són bona mostra
les següents:

Ploure sobre mullat,

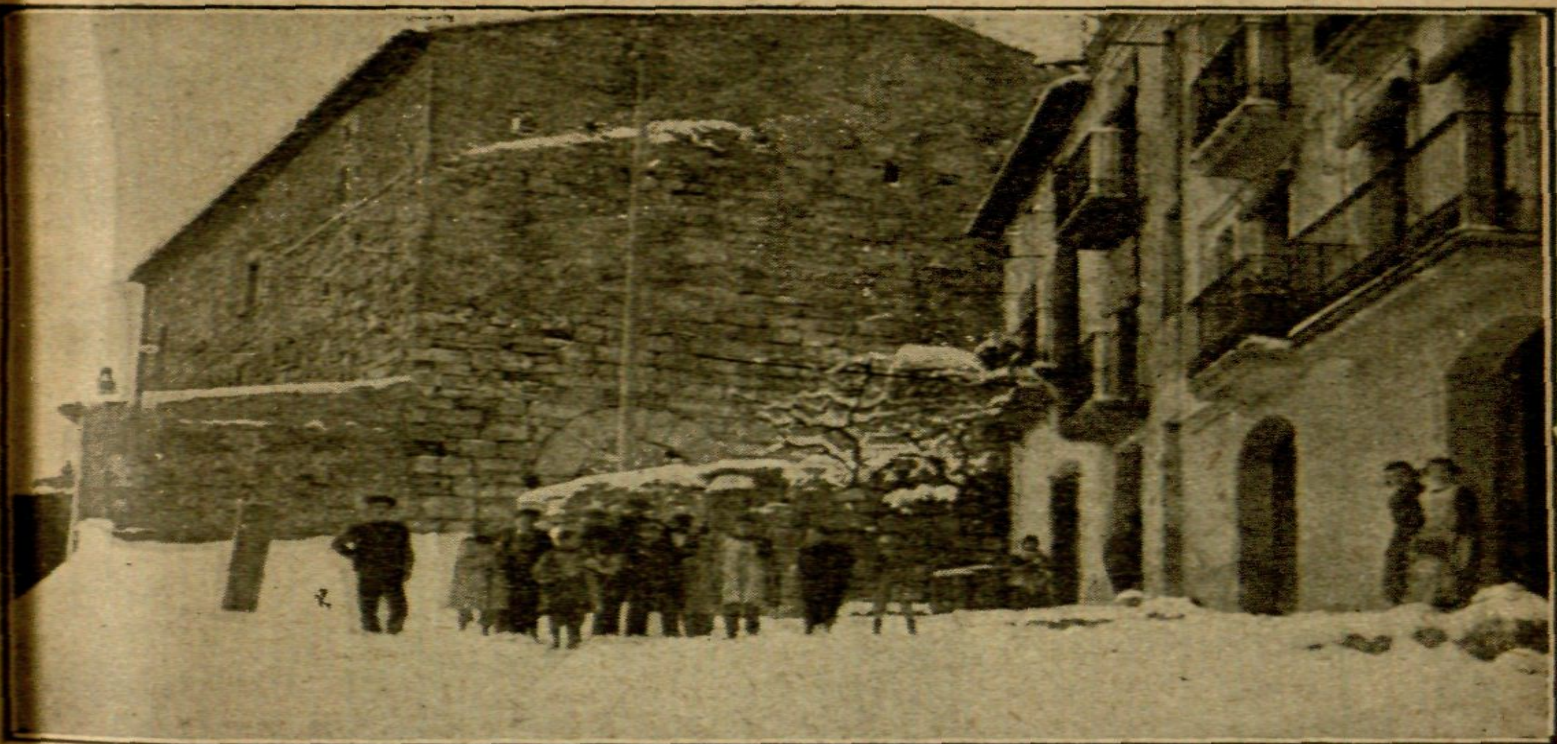
és contravenir un contratemps que implica major
extorsió.

Com ara plou figues,
denota la impossibilitat que succeeix quelcom.

Escoltar-s'ho com qui sent ploure,
és afectar gran indiferència pel que un altre diu.

Tant com ne plou, el vent n'eixuga,
es diu de la persona malgastadora.

VALERI SERRA I BOLDÚ.

Barbarà. - Castell.

Barbarà

Ens plau d'extractar d'un notable article d'En Manuel Miró i Esplugues, les dades següents relatives a la història de Barbarà.

Deixant de banda tradicions i dissertacions històriques que s'embranquen en els espessos replecs de les nebulositats dels temps passats, podem començar l'arreplec de notes històriques de Barbarà a l'any 965.

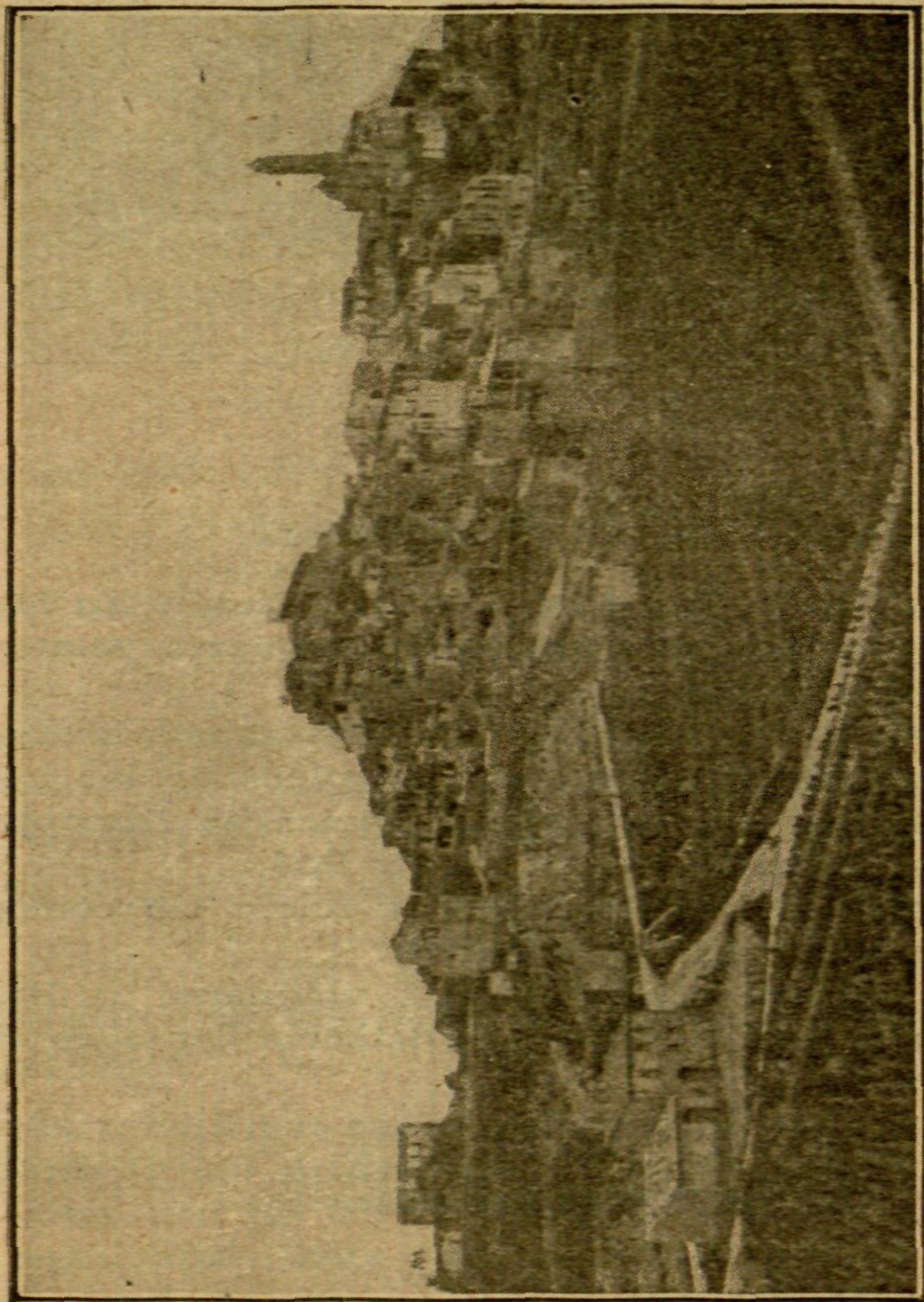
En les postrimeries del segle x veiem els comtes de Barcelona fent la guerra als moros.

Els exèrcits del comte Borrell vingueren a Barbarà de la banda d'Albiol i sense resistència entraren en un lloc dit Barbarà.

Entre els nobles vinguts de França per ajudar al comte Borrell, hi havia D. Pere de Barberà, a qui el dit comte féu donació, amb dret a posar-hi en ell son nom, d'un castell, vila i llocs colindants que avui s'anomenen Barbarà i Conca de Barbarà.

En 1006 el comte Ramon féu donació de Barbarà a l'Església de Barcelona.

En 25 de març de 1054, Ramon Berenguer i donya Almoadis feren donació feudal del Puig de Barbarà amb sos delmes a Arnau Pere.

Barbarà - Vista general.

En 1066 el comte Berenguer dóna en feu a Ermengol, comte d'Urgell, el Castell de Barbarà.

L'orde del Temple, fundat cap als anys 1118 a 1120, on hi havia l'aliança de la religió i la milícia, fou ben vist des dels primers moments, com també s'adonaren els comtes de la possibilitat d'utilitzar-lo per a la Reconquesta i a 19 de setembre de 1132, el comte d'Urgell, Ermengol VI, donà als Templers els seus drets en el Castell de Barbarà, donació que ratificà en son testament de 8 de febrer de 1133.

A 3 de gener de 1135, Ramon Berenguer IV, per a completar la donació que els havia fet el comte d'Urgell, concedí al Castell de Barbarà als Templers representats per Arnau de Bedós i Huc Rigau, donació que fou ratificada en el conveni de 27 de novembre de 1143.

No s'establí a Barbarà un Comanador, immediatament després de feta la donació, car fins a 1177 els cronistes no l'anomenen i aquest fou Berenguer de Mont.

Una acusació horrenda feta contra els Templers, especialment contra els de França, motivà l'extinció de l'Orde. El Papa, Joan XXII, en una Butlla dirigida a l'Arquebisbe de Tarragona li encarregà que els examinés i els Templers foren portats a Montblanch i a Barbarà, per a esperar el fall del concili provincial que va celebrar-se en la festa de Sant Lluç de l'any 1312.

Foren declarats innocents, però fou extingit l'Orde, i els béns de Barbarà van passar a l'Espluga de Francolí i foren remesos a l'Orde de Sant Joan de Jerusalem.

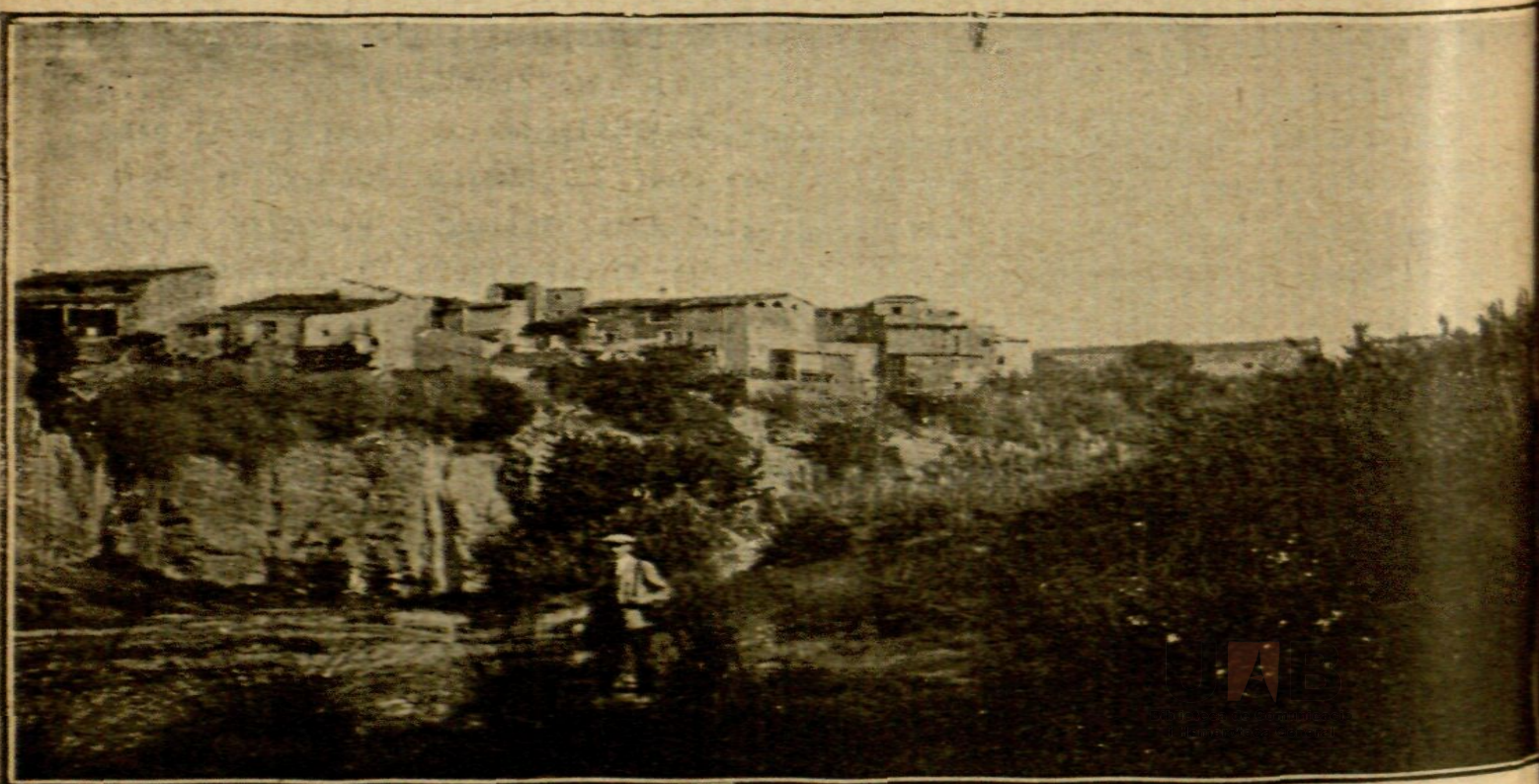
A l'any 1190 el rei Alfons II estigué a Barbarà, on firmà diverses disposicions, i Jaume II donà ordre a son armer Pere Messeguer, per tal que fes tallar i vendre tots els arbres no fruiters del terme de Barbarà i d'altres pobles de la Comanda d'aquest.

Aleshores de la lluita dels catalans amb Joan II, Barbarà seguí la sort de quasi tots els pobles de Catalunya i s'uní a la Diputació general. Una vegada fou presa la ciutat de Tarragona, any 1462, segurament que com els pobles del Camp tornà a l'obediència reial, però els rumors que l'exèrcit regional anava a atacar la dita ciutat, féu que tornés a sostreure's del jou de Joan II i motivà aquest fet, segurament, hores de sang i de lluita.

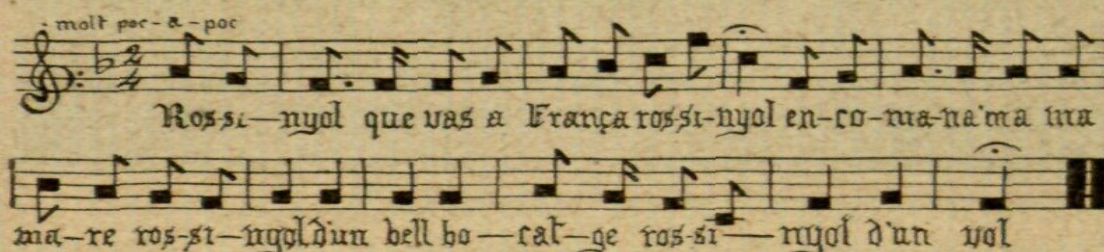
En les guerres civils, Barbarà féu sempre front a les tropes absolutistes i mai no pogueren entrar aquests dins el poble amurallat.

El voluntaris de Barbarà, Vilavert i del *Fijo* de Ceuta, sota la guia de D. Alexandre Picazo, assaltaren la ciutat de Valls, lliurant-la de les tropes absolutistes. El mes de març de 1876, la dita ciutat féu grans festes per a celebrar la fi de la guerra civil i en la crida que l'Ajuntament féu als vallencs anunciant-los les festes, és recordada la gesta dels voluntaris.

Aquell castell que amb l'extinció de l'Orde del Temple quedà abandonat, l'any 1855 fou arrendat a un veí de Barbarà, anomenat Antoni Pedro, pagant 100 rals anuals. En 1857 l'arrendatari fou l'Ajuntament pel mateix preu i per R. O. de 21 de juny de 1848, resolent un expedient instat per l'Ajuntament, se li féu donació del castell, per establir-hi les escoles i a 9 de juliol del mateix any es donà possessió del dit castell a l'Ajuntament. Firmà l'acte de possessió l'Ajuntament format per En Josep Gomà, Alcalde; En Turià Cabestany, Tinent; En Roc Poblet, Regidor primer; En Francesc A. Tarragó, segon; En Pau Mateu, tercer; En Manuel Miró, Regidor Síndic, i en Joan Massaguer, Secretari; testimonis ho fóren N'Ignasi Sarró i En Josep Grau. La possessió es donà al mateix Castell per Josep Vidal, administrador dels béns i drets de l'Estat del partit de Montblanch, acompanyat de l'escrivà En Josep Maria Gassol.

Pira. - Riu Anguera.

Rossinyol que vas a França
 rossinyol
 encomana'm a la mare,
 rossinyol
 d'un bell bogatge,
 rossinyol
 d'un vol.

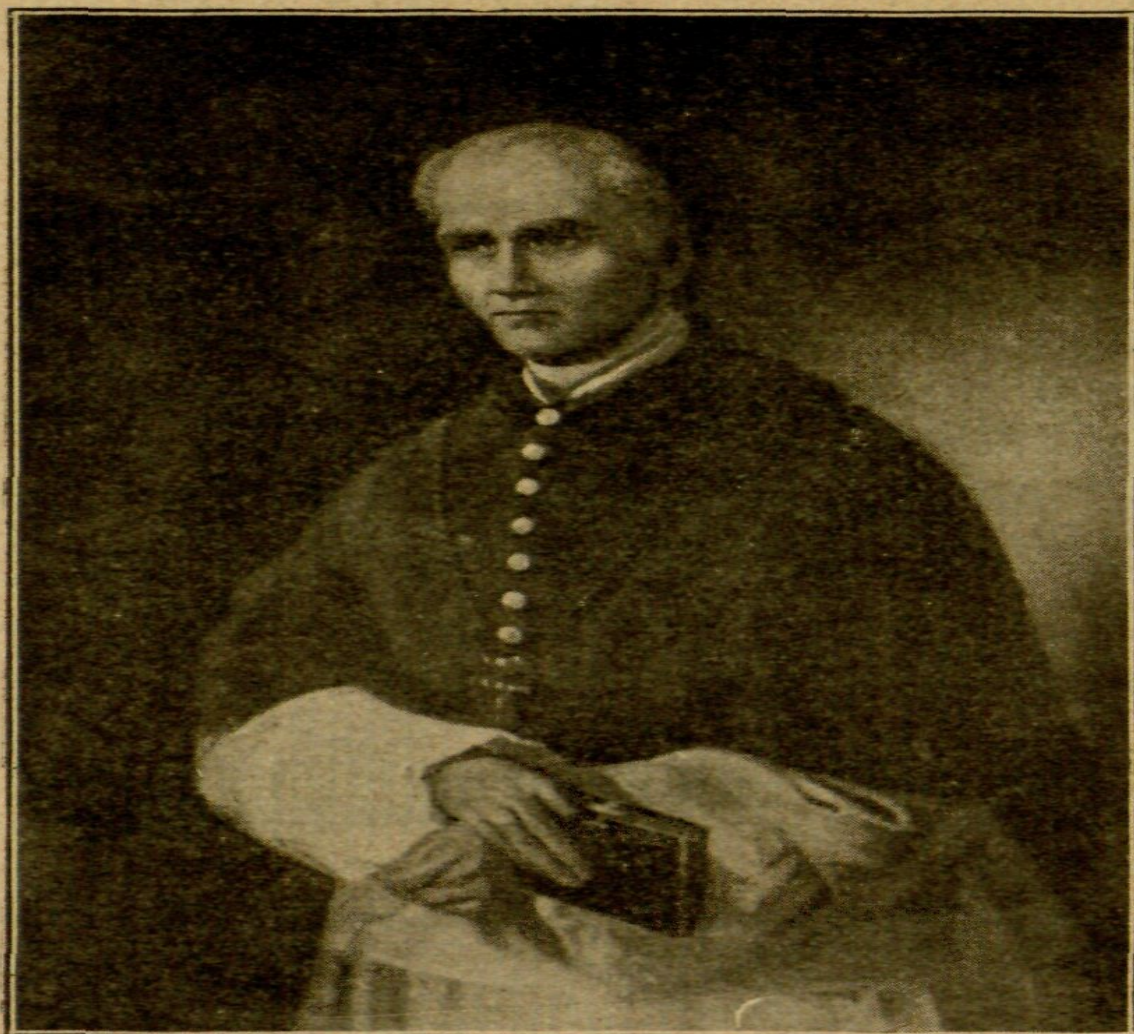
Encomana'm a la mare
 y a mon pare no pas gayre,
 perque m'ha mal maridada,
 a un pastor me n'ha dada
 que'm fa guardar la ramada,
 he perduda l'esquellada,
 lo vaqué me l'ha atrapada.

—Vaqué, tórnamen la cabra.

—Què me'n donaràs per paga?

—Un petó y una abraçada.

—Això son coses de maynatge,
 quan tenen pa volen formatge.

CATALANS NOTABLES

Fr. Josep Sadoc i Alemany

NASQUÉ a Vic, el dia 13 de juliol de l'any 1814, i fou batejat a la catedral. Els seus pares eren molt honrats, encara que de condició humil.

En complir els deu anys, començà la carrera eclesiàstica, estudiant els tres cursos de Llatí al Seminari; després passà als pares Escolapis de Moià, on aprengué la Retòrica, i a l'edat de 16 anys vestia l'hàbit dominicà al convent de Vic. Feta la professió, passà a Tremp per a estudiar la Filosofia. Estava al primer curs de Teologia a Girona, quan esclatà la infausta revolució de 1835. Aleshores va refugiar-se a Viterbo (Itàlia), i aquí fou quan s'ordenà de sacerdot; obtinguda la vènia dels Superiors, l'any 1840, arribava a l'Amèrica del Nord, on meresqué, pels seus extraordinaris dots d'evangelitzador,

ésser nomenat Provincial de Sant Josep, en el Tennessee, als 34 anys d'edat.

Qual seria la seva actuació, ho diu el fet que els Prelats, reunits en el primer Concili de Baltimore, es fixaren en aquell teòleg que hi havia assistit acompanyant un Bisbe, i sense dir-li'n res, el nomenaren per la Seu vacant de Monterrey.

En 1850 tornà a Roma, on prengué part en el Capítol general del seu Orde, i el Papa Pius IX el preconitzà bisbe d'ambdues Califòrnies, i no li admeteren la renúncia que presentà en ésser nomenat per a la susdita dignitat. Fou consagrat bisbe en l'església de Sant Carles, al Corso.

Va ésser tan profitosa l'acció del bisbe, fent, com ell deia, en una carta a la seva família, "d'escolà, de vicari, de rector, de missioner i de senyor bisbe", que al cap de tres anys, en 1853, fou traslladat a la Seu arquebisbal de San Francisco, la capital de Califòrnia. Hem de fer notar que la reduïda Missió californiana, sota el seu règim tan actiu com prudent, passà a ésser un dels Bisbats més floreixents del catolicisme: de manera que el Papa Pius IX, de vegades, parlant de l'Arquebisbe Alemany, deia que era el *Papa de l'Amèrica*.

Eternament gloriós serà el pontificat apostòlic del frare dominicà, qui pogué assistir a quatre Concilis plenaris dels Estats Units, prengué part en el Concili ecumènic del Vaticà, i perpetuaran la seva memòria en la capital del Pacífic, la nova Catedral, altres temples i parròquies, Seminari, Convents, establiments diversos de beneficència, etc.; per això no és d'estranyar el sentiment que varen tenir els californians, quan, amb una humilitat pariona al seu heroisme evangèlic, i després de 30 anys de pontificat, en 1885, renunciava l'Arquebisbat, i tornava, per dir-ho així, a ésser un senzill i quasi oblidat frare dominicà, amb el títol d'Arquebisbe de Pelussium, retirant-se a València, on morí en la pau del Senyor, ple de mèrits i adornat de virtuts, el dia 14 d'abril de 1888.

Les seves mortals despulles reposen en digna sepultura en l'església de Sant Domènec, de la ciutat de Vic, on havia vestit l'hàbit dels Frares Predicadors, com havem ressenyat.

Diu un escriptor californià: "La seva memòria es conserva en una placa posada a la Catedral de San Francisco, però més fonament gravada que en la placa de marbre, ho està en el cor dels qui el tractaren personalment o tenen notícia de les seves obres meritòries".

20

Oda pura

VETLLA, Lucilla, la claror divina
com un vel de somriures enrosats
entorn la garba de llangor marina
dels membres oblidats.

Nua com l'aigua dels daurats onatges
gronxes la pau amb un va-i-ve d'oblit
pulcra dolcesa d'ignorats viatges
dels somnis en la nit.

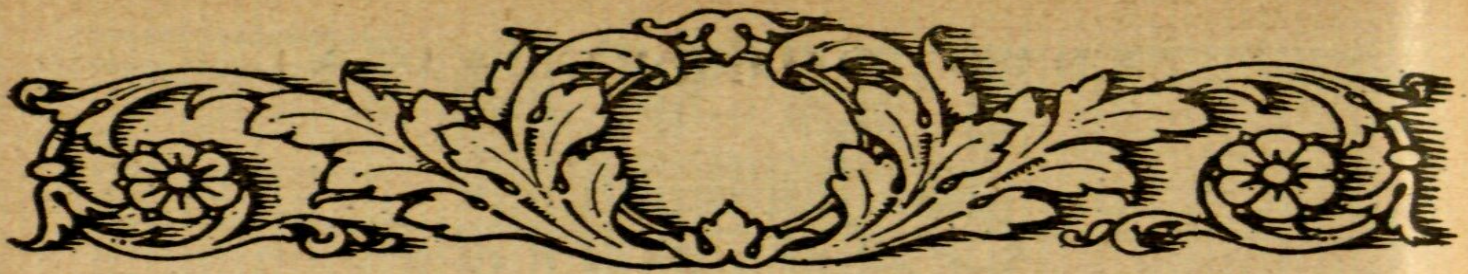
Serva, Lucilla, la tendresa noble
del teu esguard que fuig contraclaror
com l'esperança d'un escut immoble
mudament protector.

Randes i sedes, en safates tènues
de claredats brodades amb perfum,
velen la forma de beutats ingènues
miratge de la llum.

Canta, Lucilla, sense mots maldestres,
la joia pura del teu son alat,
oh preclara, més forta que mil estres
per al vers mutilat.

A. ESCLASANS.

(Del llibre "Odes").

Les Carasses als orgues d'Església

TAL vegada s'hauran adonat els llegidors, al complir el precepte que la Santa Església mana d'oïr Missa els dies assenyalats, que dessota l'orgue es veu penjar un cap de persona de mida quasi el doble del natural, que porta una gran barbassa, acompanyada de llarga cabellera coberta amb un turbant a estil de moro. Si és així com dic, que se n'han adonat, segurament hauran pensat: —¿Què representa, per què hi és posada, per què serveix?

Serà qüestió de cercar-ne l'explicació i procurar contestar a tals preguntes, perquè crec molt posat en raó satisfer la curiositat. Cert, però, que no és fàcil del tot si hom pretén trobar la veritable història del per què es troben aquests apèndixs, adoptats al més noble i més preat dels instruments de música que han inventat els homes, com és l'orgue.

Essent com és un additament a l'instrument religiós per excel·lència, serà qüestió de trobar el seu significat a qualche fet important que estigui relacionat amb la religió; tant més com que l'esmentat instrument és de fa passa sis centúries el que acompanya tots els actes i cerimònies de l'Església. També haurem d'indagar com fou que els seus constructors anomenats orgueners, paraula diferent d'organista, que s'aplica als qui sonen l'instrument, se'ls va acudir d'aplicar-hi aquestes anomenades Carasses, esbrinant el com i el per què.

L'un o l'altre, millor direm, tots dos al plegat, l'orguener i l'organista, són llurs autors i ells segurament ens faran conèixer llur establiment i origen. La construcció

i adaptació d'orgues més o menys grans i complicats al Temple cristià es troba testimoniats per sengles documents escrits, per on es veu que ja eren establerts a la Casa del Senyor al segle XIV, i que prengueren gran volada ja ben entrat el segle XVI. En aquesta època el barroquisme,

Fig. 10.

Carassa de sota l'orgue de la Catedral de Barcelona,
obra de caràcter caricaturesc.

estil que modificà en aquell temps totes les arts, introduí grans i múltiples complicacions al molt encertadament anomenat rei dels instruments musicals. Fou llavors que els orgueners no sols dedicaren la seva intel·ligència i el seu enginy a complicar la part externa del moblatge i decoració de les façanes, sinó també multiplicaren a tot abastament la part sonora i musical. Apareixen aplicacions de tota mena de sonoritats orquestrals, ampliadess amb sons de campanetes, tabals, castanyoles, ferrets i multitud de frivolitats, com la imitació del cant dels ocells,

des del rossinyol a la monòtona puput, cosa que es continuà en progressió ascendent durant el segle XVII, completant-se i complicant-se al segle XVIII.

Tot això conduí al fet que la Carassa fos igualment un dels sons que l'organista a voluntat feia sentir, comunicant-li alhora moviment, mitjançant un registre apropiat.

Consentides per l'Església totes aquestes llibertats durant tan llarg període, cal indagar quins motius hi hagué perquè ho fossin. Tenint en compte que l'Església sempre com a mare amorosa ha suportat benignament costums i gustos dels seus fills, els fidels i devots, cosa que és ben sabuda, no és d'estranyar que, seguint el gust i les habituds de l'època, consentís en l'establiment i ús de totes aquestes coses que en altres temps i amb altres criteris puguin semblar com una mena d'estravagàncies.

Recordem-nos que al segle XVI hi hagué la formidable lluita entre el món cristià i el mahometà, de la qual havia de resultar el triomf de les santes doctrines de Jesucrist i el venciment de les de Mahomet. Del combat entre un i altre exèrcit, en la qual es jugà el tot pel tot, que tingué efecte al cèlebre golf de Lepant, ja és sabut com fou ressonant i la victòria de la host de Jesucrist.

És sabut també com és viu el record en tota la terra catalana de la lluita sostinguda pels nostres aborígens per alliberar-se dels servents de Mahomet, que el poble anomena genèricament moros, i com en tota la costa veïna de la mar es veuen unes torres, que són una mena de forts de defensa usats en altres èpoques, que porten el nom de Torres de moros; més encara, en diverses representacions i danses populars trobem, entre les seves variades evolucions, figurades batalles entre cristians i moros.

Tenim, doncs, que, ajustada l'habilitat de l'orguener al gust de l'època en la qual els orgues feien sentir tota mena de sonoritats amb la repulsió que els cristians tenien envers llurs naturals enemics, sumat a la patriarcal benvolença dels Ministres de l'Església catòlica, fou establert i consentit el costum de penjar carasses dessota la *cadireta* o moble sortint, on hi ha el teclat de l'orgue i el seient de l'organista.

Amb tot ço que resta explicat me sembla que són contestades les preguntes fetes en començar; ara, però, ho completaré dient alguna cosa més per a major confirmació copiant unes notícies tretes de l'Arxiu de la Catedral de

Barcelona, obtingudes gràcies a l'inacabable bondat de Mossèn Josep Mas, Pvre.

Llibre d'Administració de l'Obra, anys 1567 a 1569.
Fol. 81. "Paga de 8 sous feta per l'Obra de la Seu a Joan Moncadú, Pvre., per una cua de cavall per a la barba de

tristefolox

Carassa de sota l'orgue de la Parròquia de Santa Maria del Mar,
escultura de correcta naturalitat.

la Carassa de la present església, el dia 9 de juliol de 1568".

"Paga de 1 lliura 16 sous a Anton Toreno, pintor, per refer la Carassa i baraba de la Carassa, el dia 17 de juliol de 1568".

"Paga de 6 sous al Canonge Aberch i Vila, per tres cues de cavall per a adobar la Carassa".

"Item. A dit Canonge 20 lliures pels treballs d'adobar l'orga que danyar lo llam".

Nota: Aquest Canonge era l'organista.

Llibre d'Administració de l'Obra, any 1585 a 1587.

Fol. 116. "A 6 de gener de 1586 l'obra de la Seu paga 2 sous pera adobar la Carassa de l'Orga".

Llibre d'Albarans de l'Obra, any 1609 a 1611. Fol. 202. "Paga de una lliura 10 sous a Joan Basi, pintor, per reparo i encarnar la Carassa de l'orga (15 rals), a 10 de desembre de 1609".

Comproven aquests documents la certesa d'existir en

Carassa de sota l'orgue de la Parròquia de Sant Just i Sant Pastor, d'aspecte trist i malmirros.

les dates indicades la carassa a l'orgue de la nostra Seu i així mateix podem quasi assegurar que hi era també en igual època a la Parròquia de Santa Maria de les Arenes, la Catedral de la Ribera de la Mar, com l'anomenaven els barcelonins d'altres temps i en la no menys antiga Parròquia de Sant Just i Sant Pastor, en les quals encara es pot veure actualment. Altres carasses es troben en diferents esglésies de llocs ben separats, com Arenys de Munt, Mataró, Manresa, Vilafranca del Penedès, però, com que no em proposo fer-ne inventari, seran a bastament les indicades per mostrar com en diferents indrets de la

nostra Pàtria ha estat altament popular el costum de figurar les carasses als orgues d'església.

Fins aquí he explicat ço que hom sap d'èpoques reculades, però ara em cal dir alguna cosa de records personals viscuts durant la infantesa. Les tals carasses quan el qui us explica això que suara llegiu era infant,

L. M. / 1888

Carassa de l'església del Palau, dit menor o de la Comtessa, d'aire malhumorat i avorrit.

acostumaven a funcionar tan sols una vegada l'any, i això era per les festes de Nadal, festes que per la ciutat de Barcelona constituïen la Festa major d'hivern. En aquestes festes en què l'Església celebra la Nativitat de Déu fet home, en què Jesús infant nat de Maria Verge és adorat i reverenciat per pastors i reis, ço que vol dir dels més humils als més poderosos de la terra, en aquesta diada en què la Casa del Senyor apareix com la Llar festosa plena d'alegria i delectança dels fidels cristians, on tota mena de música i cantúria hi és permesa, hi érem portats els petits pels nostres pares per a participar de l'alegria del naixement de l'Infant diví. Durant aquestes festes, que de Nadal es perllongaven fins als Reis, l'organista

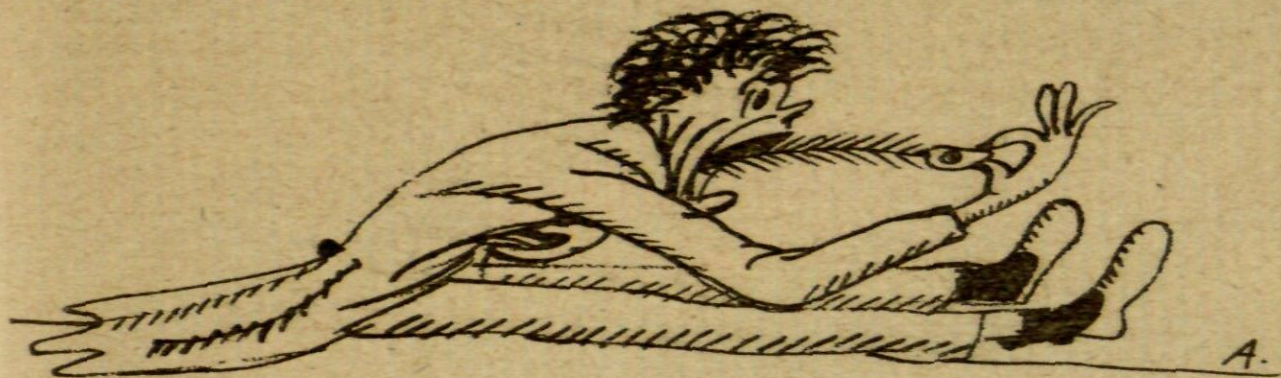
feia sonar a l'orgue tots els registres més alegrois i feia bramar la carassa, mentre que per l'obertura de sa boca descomunal, que així ens semblava, rajaven glopades de confits. Es clar que el respecte al lloc se'n sentia un xic, però en aquells dies l'habitud feia que tot fos permès.

Pels interessats el fet no era altre que obtenir un obsequi a canvi de concórrer al temple i assistir a les solemnitats preparatòries de la gran festa que a mitja nit havia de començar, i si eren abundants els brams de la carassa i pròdiga ella d'escopir confits, ens consideràvem ben pagats d'haver anar a l'església, haver assolit dels pares el qualificatiu de bons minyons.

Però tot això que us conto s'ha acabat, els temps canvien, els costums es modifiquen, i les coses que un dia semblen bones un altre apareixen no ésser-ho. Veu's aquí que els orgues han canviat de fesomia i van moguts segons avenços que antigament no es coneixien; els organistes són més severs en les interpretacions musicals, l'Església, com si es veiés desenganyada d'haver proporcionat a les multituds gaubances extremades sense haver assolit la merescuda recompensa, retorna als seus ancestrals aires d'austeritat, i la música pren caire de religiositat severa, defugint tota influència profana. Les pregàries i les Misses de la diada de Nadal són musicalment interpretades segons els cànons originaris de la més estricta austeritat.

Les carasses actualment a les esglésies, sols hi són com un document tradicional d'altres èpoques, però no sonen ni es belluguen, el orgues són més grans, amb major cabal de sonoritat, però els organistes no fan sentir aquells registres que tan lluït paper feien a les tocadetes anomenades pastorils. Som en altres temps; per això sonen altres músiques. Conformitat i resignació; pensem que si així és, senyal que Nostre Senyor vol que així sia.

AURELI CAPMANY.

ENDEVINALLES

SEMBLA d'or,
plata és ella;
més gran que la mar
i cap dintre un galleda.

(La lluna)

De nit corre pel terrat,
descobrint el que s'hi amaga,
i de dia, ves si és plaga,
ningú sap on s'ha amagat.

(La lluna)

Som dues germanes,
fem igual treball
i som les esposes
del senyor Respall.

(Les sabates)

Dos germanetes
molt igualetes,
que els ulls han obert
en fer-se velletes.

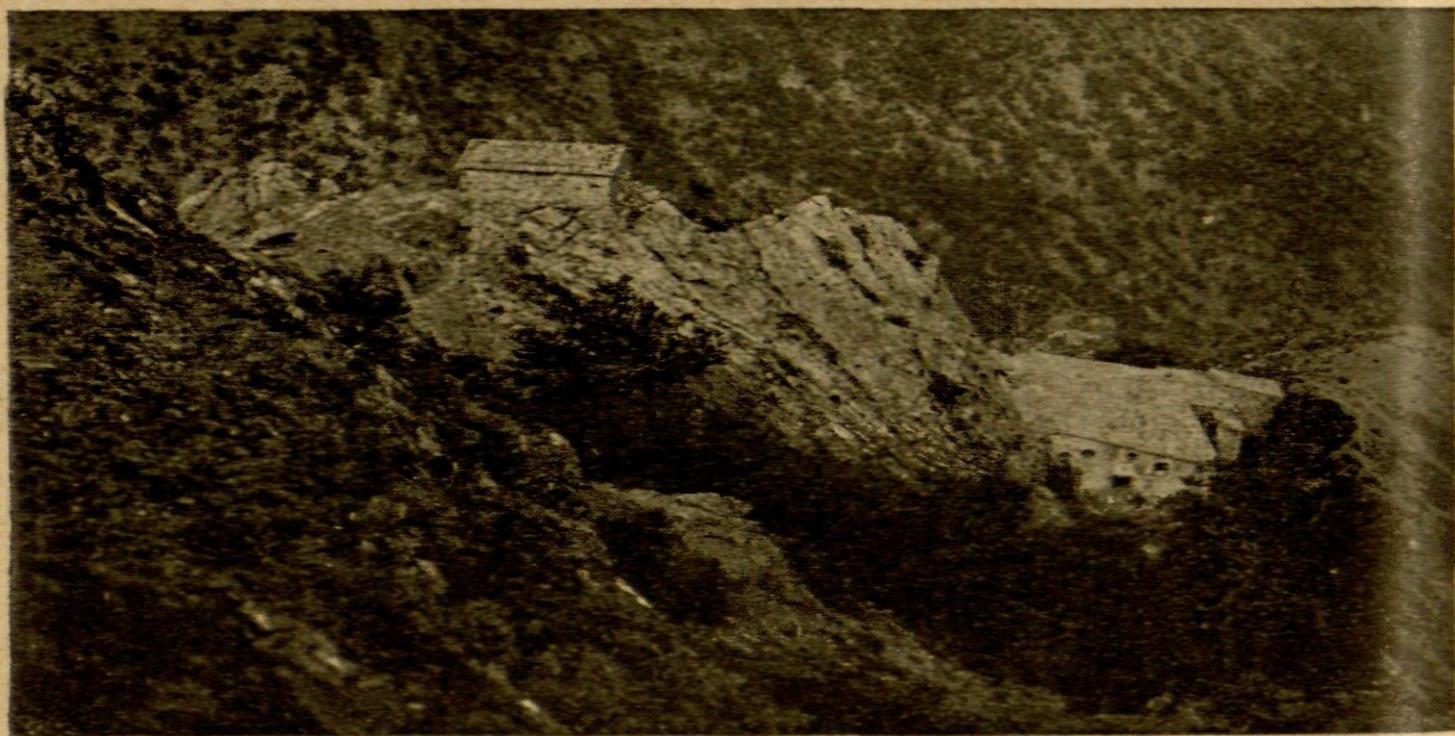
(Les sabates)

Sempre quietes,
sempre quietetes;
dormint de dia,
i de nit despertes.

(Les estrelles)

Un cistelló d'avellanes,
de dia s'apleguen,
i de nit s'escampen.

(Les estrelles)

Del Montseny. - Sant Miquel dels Barretons i Sant Segimon.

El Montseny

TOT el massís del Montseny, vist des de lluny, fa l'efecte d'una d'aquelles petxines que els pescadors de l'Empordà en diuen pardinyes i que tenen la forma cònica esclafada, i una mica escapçada de dalt. El Montseny fa pensar en una d'aquestes bèsties que hagués agafat unes proporcions impressionants i s'hagués clavat al mig del paisatge. En el Montseny hi ha un món, o una sèrie de mons. Aquest massís de muntanya tan ben proporcionat, té de tot; des de la crosta més desolada i més tràgica, fins als oasis més tendres, fins als indrets on l'aigua i la verdor es combinen per produir un acaramelat desinflament idíl·lic. La principal condició del Montseny és que resulta una muntanya humana, una muntanya perfectament comprensiva, sense arribar a deixar d'ésser tan salvatge, tan *excursionística* com es vulgui. Aneu per altres muntanyes de gran anomenada, encareu-vos amb les crestes pirenenques, i de se-

guida us sentireu petits, veureu una desproporció terrible entre vosaltres i els cingles enrabiats i les masses monstruoses que us volten. Sentireu la sensació del sublim i totes les sensacions, però el paisatge veureu que perd cordialitat, que deixa d'ésser hospitalari, que sou una mena d'intrusos en el palau dels trons i els llamps i les grans caminades perilloses. El Pireneu és per a les persones que tenen temperament heroic, pels professionals del perill i de les suades. El Montseny no és res de tot això, és excessivament amable, però deixant-vos la illusió de poder pujar a les Agudes o a Matagalls, un dia de neu, o un dia de sol d'agost, i pensar pels dintres que també tenim alguna cosa d'herois, encara que el Montseny no us ha de fer cap mal, ni correu el perill de morir enrampats i cremats per un llamp, o estimbar-vos per un cingle de manera que no se'n canti mai més gall ni gallina.

El Montseny no queda curt, les seves tres puntes famoses esgarrapen els dos mil metres; allà dalt hi ha una autèntica vegetació alpina. Hi trobeu les flors grogues i morades pròpies de les altituds, aquelles immenses carlines que s'esparpillen arran de terra i fan un efecte màgic. Hi veieu volar aquelles papallones negres, anomenades *Erebies*, que només volen de mil metres amunt. A la banda de les Agudes encara sospiren uns avets negres, d'un gòtic fastiguejat i resignat.

Al Montseny hi ha tota mena de vegetació forestal, però dominen el faig i el castanyer. A Santa Fe hi ha una de les fagedes més líquides, d'un verd més d'aigua endins.

Matagalls és el cim més romàntic del Montseny; és sobretot des de Viladrau que es pot apreciar la massa negra de Matagalls que us ve al damunt, i la muntanya aleshores sembla que supuri llegendes.

El punt dolç el trobareu a la vall i a l'ermita de Sant Marçal, més reduïda que la de Santa Fe, però una mica més austera, i molt més composta i plena d'una delicada teatralitat. Sant Marçal sembla ben bé l'invent d'un dibuixant romàntic o d'un poeta que cultiva l'alegria en gris i en or.

Si voleu una cosa ampla i desolada, com un dia sense pa, arrossegueu-vos pel Pla de la Calma i aneu per un massís de muntanya que en diuen Roca-roja. Allí el Montseny es torna agre, respira aquell aire dels romanços del segle XVII que parlen de traginers, de lladres i d'hostals dramàtics.

Els recons més verds i més aquàtics els trobareu baixant de Santa Fe, i anant cap el Salt de Gualba; és allí on podríem dir que el Montseny es torna musical.

Per la banda que mira cap a Llinàs, i vist el Montseny des de Vilamajor, que és des del punt que la muntanya té aquells aires de petxina gandula i arrapada, el paisatge és construït amb una proporció perfecta de terra i aigua, els torrents ocupen el lloc que els pertany sense excedir-se. Les terres de conreu són d'aquella simetria de línia i de color que enamora els bons pintors, i fa que pintin aquells quadros sense esgarips ni pinyols, dins una gamma enraonada i justa.

El Montseny és com un respir silvestre de Barcelona; aquesta ciutat nostra, que és la ciutat més ben situada del món, té, perquè no li manqui res, una quantitat de pedra, vestida de verd, i de vides humanes, que la fa somniar en litografies sentimentals i en poemes rústics plens de la música més afinada.

Si jo hagués de triar una muntanya, que tingui tot el marge d'amabilitat i de comprensió, tan difícil de trobar en les muntanyes i en el vici d'anar a peu, triaria el Montseny.

J. M. DE S.

